УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће на седници одржаној 21. маја 2014. године, донело је одлуку да се образује комисија за одбрану докторског рада Јелене Дрљевић под насловом *Настава лексике и развој лексичке компетенције у почетној настави италијанског језика на академским студијама*. Комисију чине:

Др Јулијана Вучо, редовна професорка за област Италијанистика, предмет Италијански језик; изабрана у звање редовног професора 14. јула 2010, Филолошки факултет Универзитета у Београду, ментор.

Др Мила Самарџић, редовна професорка за област Италијанистика, предмет Италијански језик; изабрана у звање редовног професора 1. фебруара 2012, Филолошки факултет Универзитета у Београду, члан.

Др Данијела Ђоровић, доценткиња за област Италијанистика, предмет Италијански језик; изабрана у звање доцента 17. маја 2011, Филозофски факултет Универзитета у Београду, члан.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Јелена, Ранко, Дрљевић
2. Датум рођења, општина, република: 17. 05. 1979. Београд, Република Србија.
3. Датум одбране, место и назив мастер рада: октобар 2008, Универзитет у Берограду, Филолошки факултет, мастер рад *Развој вештине писане продукције на почетном нивоу учења италијанског језика*.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

НАСТАВА ЛЕКСИКЕ И РАЗВОЈ ЛЕКСИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ У ПОЧЕТНОЈ НАСТАВИ ИТАЛИЈАНСКОГ ЈЕЗИКА НА АКАДЕМСКИМ СТУДИЈАМА

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ И ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторски рад Јелене Дрљевић има 207 страна, од чега 166 стране основног текста и 43 стране прилога. Рад је организован у седам поглавља, садржи библиографију од преко 150 јединица, и прилоге (Упитник за наставнике, Упитник за студенте и тестове коришћене у истраживању).

У првом, уводном поглављу кандидаткиња излаже своје ставове у вези са темом рада, одређује циљеве рада и описује делове рада.

У другом поглављу кандидаткиња дефинише основне појмове који су основа рада: појам лексике и компетенције, дефинишући појам лексике, разграничава и кључне термине који се у вези са овим појмом спомињу у раду: реч, лексема, лексичка јединица, лексика, вокабулар. При дефинисању лексичке компетенције кандидаткиња полази од дефиниција знања и компетенција уопште, не усредсређујући своје нтересовање искључиво на план језика, већ посматрајући предмет интересовања у ширем образовном контексту. У дефинисању лексичке компетенције кандидаткиња је увела и лексичку подкомпетенцију – колокациону компетенцију, али је обратила пажњу и на ширење компетенције у лексици и на културу и социологију, на ванјезичке контексте.

Треће поглавље посвећено је теоријама усвајања страног језика. Кандидаткиња Дрљевић своју пажњу усмерава на теоријске моделе усвајања лексике страног језика. Представљене су основне развојне фазе у психолингвистичким процесима усвајања лексике страног језика и начин на који се оне могу објаснити: усвајање форме речи, повезивање форме и значења речи, повезивање семантичког са појмовним значењем речи, обједињавање форме, значења и појмовног знања у менталном лексикону ученика.

У четвртом поглављу Јелена Дрљевић бави се методиком наставе лексике страног језика, приказује досадашња истраживања и сазнања која су, у последњих неколико деценија, имала највише утицаја на ову научну област. Описује промену статуса лексичког система у настави под утицајем настанка појмовно-функционалних силабуса и развоја језичких корпуса; представљени су основни принципи лексичког приступа који има бројне импликације на методику наставе страног језика; означене су додирне, као и тачке раздвајања спонтаног и циљног учење језика, и које су добре а које слабе стране оба приступа у настави лексике страног језика; приказан је утицај методе потпуне имерзије на успех у учењу и усвајање јединица лексике страног језика. Велики део овог поглавља посвећен је приказивању фаза у организацији наставе лексике страног језика: од утврђивања циљева језичког курса и анализе потреба ученика до аспеката који су искључиво у вези са методиком наставе лексике – обим и параметри селекције лексике, начини представљања нових речи, лексички инпут на часу и ван њега, активности, технике и стратегије, лексичко тестирање.

Пето поглавље садржи податке о начину организације наставе лексике италијанског као страног језика на филолошким студијама Универзитета у Београду. С намером да испита ставове наставника италијанског језика о методама које се користе у настави лексике у факултетском контексту, о циљевима учења лексике страног језика, активностима, техникама, и бројним другим дидактичким и језичким аспектима учења и усвајања лексике, представљени су резултати анкете спроведене на Катедри за италијански језик и књижевност. Резултати анкете послужили су да се опише контекст у коме је кандидаткиња спровела истраживање.

Шесто поглавље, централни део рада, посвећено је истраживању у којем су учествовале две групе студената прве године студија италијанског као страног језика на Филолошком факултету у Београду. Експериментална група студената била је током целе школске године изложена посебном дидактичком поступку учења лексике италијанског језика коју је иновативним поступком осмислила кандидаткиња. Контролна група пратила је наставу на уобичајен начин, без иновативног дидактичког поступка. У шестом поглављу изложени су циљеви, претпоставке, методе, процедура, квантитативна и квалитативна анализа резултата добијених након провере знања.

Процедура коју је кандидаткиња користила у експерименталној групи, а која се може сматрати ауторкиним оригиналним дидактичким поступком, произлази из низа принципа који су произишли из теоријских сазнања и практичног искуства у настави кандидаткиње.

Процедура се одвија на основу принципа и фаза. Принципи који стоје у основи примењеног модела јесу:

организовање експлицитне наставе лексике;

спровођење експлицитних и планираних лексичких инструкција у контексту комуникативне наставе – фокус на форму;

преселектовање лексичких форми од стране наставника (De la Fuente, 2006: 268); градирање наставних инструкција и активности на основу фаза у усвајању лексике страног језика. На тај начин омогућава се, према нашем мишљењу, оптимизација наставног процеса јер се он усклађује са менталним развојем овог језичког нивоа. Прогресија у усвајању лексичке јединице праћена је постепеним усложњавање лексичких инструкција и активности, што омогућава ученицима да полако овладају различитим компонентама у лексичком знању: лексичком формом, повезивањем форме и значења, елаборирањем аспекта лексичке семантике, употребним аспектом речи;

спровођење наставних инструкција према Крешеновом принципу ‘i + 1‘ (Krashen, 1987);

понављање нових речи у инпуту (Webb, 2007: 46–65). На тај начин ученици имају прилику да циљну реч перципирају и потом процесују њену форму и поједине делове њеног значења (Barcroft, 2004b: 204);

постизање разумљивог инпута (Krashen, 1987), посебно у фази усвајања нових лексичких јединица у којој се форми приписује одговарајуће значење. Разумљивост инпута постиже се обраћањем пажње на брзину говора, изговарањем кратких реченица у којима се појављује циљна реч, парафразирањем, навођењем примера и сл. (Barcroft, 2004b: 204);

ограничавање форсиране продукције на раним стадијумима учења речи. Нека истраживања показују да се приликом честе продукције смањују ресурси за процесирање форми и значења нових речи (Barcroft, 2004b: 204). Стога на почетним нивоима учења страног језика не би требало често захтевати од ученика одговоре на питања о значењу речи;

ограничавање проучавања искључиво семантичких обележја речи на почетним стадијумима учења лексике страног језика. Нека истраживања су доказала да то инхибира способност енкодирања формалних својстава нових речи (теоријску основу и емпиријске податке који сведоче о овој појави у усвајању лексике страног језика могуће је пронаћи у ТАП теорији и ТОПРА моделу – Barcroft, 2004a: 219–234); заузимање проактивног става у

организацији лексичких активности, што подразумева скретање пажње ученика на одређену структуру;

издвајање половине недељног фонда часова (3 сата) за рад на лексици.

Током трајања истраживања експериментална група студената била је изложена настави лексике подељеној у четири фазе (4 недеље + 4 недеље + 5 недеља + 4 недеље). У свакој од фаза наставник је давао студентима лексичке инструкције (инпут) које су дефинисане на основу одређених теоријских знања о усвајању лексике страног језика. Уз наставне инструкције спроведене су и одговарајуће лексичке активности чији је циљ консолидовање знања о одређеној лексичкој јединици и њеној исправној употреби. Недељу дана по завршетку сваке фазе студенти обе групе радили су контролни тест.

Прва фаза наставног процеса бави се формом речи. Лексичке инструкције су усмерене на учениково енкодирање и процесирање форме циљне речи. Формалне особине речи тичу се њених фонолошких и ортографских карактеристика и граматичких аспеката као што су: род, број, глаголска група или глаголска флексија и сл.

Током друге фазе истраживања инструкцијама прве фазе додат је сегмент значења речи. Значење је активирано путем једноставних дефиниција, састављених од познатих речи на италијанском језику. Дефиниције су кратке, директне, специфичне, недвосмислене и једноставне (Nation, 2001: 83).

У трећој фази усвајања лексике наставним инструкцијама прве две фазе придружује се и фокусирање на семантичка својства речи, односно на њене вишеструке значењске аспекте (Barcroft, 2004a: 219–220). Ова фаза наставног процеса поклапа се са фазом у усвајању лексике у којој се дешавају процеси учвршћивања лексичке семантике и консолидовања везе између семантичког (лексичког) и концептуалног знања. Наставник даје велик број информација о кључним речима, тј. о речима које су фреквентне и које ће ученицима касније бити корисне у даљим активностима (посебно у продукцији).

Циљ четврте, и последње, фазе истраживања био је да се студентима приближе колокације које према Хиловој (Hill, 2000: 63) класификацији спадају у слабе и средње јаке. Инструкције и активности биле су у вези са комбиновањем именица и придева (Н+Адј), глагола и прилога (В+Адв), именица и глагола (Н+В).

У анализи резултата експерименталне и контролне групе добијени су статистички значајни резултати који указују на делотворност примењене процедуре.

Закључак рада садржи рекапитулацију теоријских основа истраживања као и анализу резултата експеримента. Ове закључке кандидаткиња Дрљевић сагледава у оквиру дефинисаних циљева и претпоставки. Такође, у закључку се налажу и могући начини примене резултата истраживања на наставу лексике италијанског као страног језика у контексту академских студија. У закључном делу рада кандидаткиња је означила и ограничења у спроведеном истраживању, понудила предлоге за даља истраживања која би унапредила учење и наставу лексике страног језика и допринела разјашњавању начина функционисања комплексног система наставе лексике.

V СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Drljević, J. (2011). Nastava leksike stranog jezika na akademskim studijama. U: Akbarov, A. (prir.), *Languages for Specific Purposes in Theory and Practice* (str. 159 – 168). Cambridge Scholars Publishing (United Kingdom), ISBN 978-1-4438-3381-3.

2. Дрљевић, J. (2012). Рецептивна и продуктивна лексика у учењу страног језика. У: Половина, В. (прир.), *Анали Филолошког факултета*, XXIV, Вол. 2. 111 – 119. Београд: Иниверзитет у Београду, ISSN 0522-8468.

2. Drljević, J. (2013). Insegnamento del lessico d'italiano L2. Alcuni aspetti glottodidattici. У: Милинковић С., Самарџић, М. (прир.), *Italica Belgradensia*. Atti del Convegno internazionale Oltre i confini: aspetti transregionali e interculturali dell'italiano. Volume II 276 - 291. Београд: Филолошки факултет.

VI ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање новог дидактичког поступка у настави лексике које је спровела кандидаткиња Јелена Дрљевић настало је на основу богатог искуства у настави италијанског језика. Кандидаткиња је приметила да ученици италијанског као страног језика показују велике потешкоће у учењу и меморисању лексема, сагледавању њихових вишеструких значења и контекста у којима се речи оправдано употребљавају, уочавању оних ситуација у којима изворни говорници, за разлику од ученика, неку реч или израз не би употребили. Уочивши бројне проблеме у овом сегменту почетне наставе италијанског језика на академском нивоу, кандидаткиња је приступила проналажењу другачијег приступа у настави лексике. У оквиру иновативног приступа кандидаткиња је оформила унапред смишљене наставне инструкције које би се уз већ познате активности, технике и стратегије примењивале следећи нове теоријске оквире.

Досадашња истраживања наставе и усвајања лексике углавном описују лексички систем као отворен, тешко обухватљив и неограничен строгим правилима која постоје у систему граматичких, формалних, структура. Ови се разлози веома често наводе као основни разлози за малобројна истраживања која би проникла у функционисање лексичког система и начина на који се он усваја, тј. интегрише у ментални лексикон неизворних говорника. Насупрот томе, у области методике наставе лексике страног језка постоји велики број истраживања којима се расветљава настава лексике, али у вези са развојем силабуса и потом корпусне лингвистике којом се пажња усмерава на улогу контекста у којем се налазе појединачне лексеме. На оваква сазнања надовезује се лексички приступ Мајкла Луиса (1999) који, интересујући се за природу лексичког система и унапређење педагогије језика, поставља теорију о постојању унапред спојених лексичких јединица у менталном лексикону. Оваква теорија утиче на исход ауторовог размишљања о начину учења и усвајања лексике: лексику треба учити у лексичким блоковима, префабрикованим лексичким спојевима, спремним за употребу у одговарајућем контексту. Кандидаткиња је применила и сазнања о случајном и циљном учењу, (не)искористивости контекста у процесу усвајања значења нових лексема, методи потпуне имерзије, користећи, такође, и познавање начина употребе многобројних стратегија, техника и активности које се примењују у наставној пракси како би ученицима приближила и олакшала учење лексике странпог језика.

Кандидаткиња је осмислила јединствени експеримент у трајању од једне школске године којим је испитала начин развијања лексичког знање и компетенција у зависности од примењене методе учења. Претпоставка је била да ће експериментална група испитаника забележити боље постигнуће од контролне групе. Боље постигнуће експерименталне групе студената би доказало значај увођења експлицитних наставних инструкција које би пратиле фазе у усвајању лексике страног језика, као и нужност константног спровођења лексичких активности које би биле осмишљене на основу тих инструкција. Резултати експеримента су у највећој мери потврдили претпоставке кандидаткиње, доприносећи расветљавању проблема везаних за наставу лексике, побољшању и осавремењивању наставне праксе.

Дрљевићева је доказала да је на почетном нивоу учења страног језика неопходно инсистирати на формалним аспектима лексема како кроз наставни инпут тако и путем активности на часу. На тај начин ученици не само да постижу боље резултате у учењу и продукцији правилне форме лексеме, већ се истовремено постиже већа заинтересованост за циљни језик, његова правила и начин функционисања.

Као значајна тема у настави лексике издваја се и представљање контрастивних разлика између циљног језика и матерњег или другог страног језика ученика. Током трајања истраживања експерименталној групи студената кандидаткиња је указивала на контрастивне проблеме најфреквентнијих лексема циљног језика и одговарајућих лексема језика који су ученицима познати (матерњи, енглески, шпански или француски). Резултати су показали да се овакав избор није позитивно одразио на учење и меморисање свих речи. На основу таквих резултата кандидаткиња је закључила да контрастивне проблеме треба у настави представљати у зависности од тренутног нивоа познавања циљног језика и способности ученика да о лексичком систему размишљају на начин који неће угрозити исправно коришћење одређене јединице. Такође, не треба изгубити из вида ни третирање лексема јаког семантичког потенцијала чије једно од значења изражава појам за који у матерњем језику студената не постоји посебна реч. У случају оваквих лексема кандидаткиња сматра да треба унапред одредити врсту наставне инструкције, активности и количину инпута.

На основу добијених резултата закључује се да је коришћење лексичких дефиниција од вишеструког значаја за наставу лексике страног језика. Представљање нових лексема путем једноставних дефиниција доприноси развоју рецептивних вештина. Учење нових лексема кроз дефиниције доприноси лакшем меморисању циљне лексеме истовремено утичући на понављање познатих лексема али и на развој вештине усмене продукције. Инсистирање на кратким лексичким дефиницијама кроз низ активности на часу позитивно утиче и на мотивацију код ученика, чинећи да се постепено превазиђе или макар смањи страх од конверзације на нематерњем језику.

Резултати до којих је Дрљевићева дошла у вези са неким лексемама наводе на размишљање о осмишљавању посебних модула унутар наставе лексике страног језика којима би претходила детаљнија теоријска истраживања лексема јаке диспонибилности јер њихово представљање, увежбавање и меморисање заслужују посебну пажњу у наставној пракси.

Кандидаткиња је током истраживања дошла до сазнања да је у организацији наставних активности веома битно водити рачуна о селекцији и увежбавању оне лексике која ће ученицима бити корисна, функционална и коју ће користити у свакодневној комуникацији. Резултати истраживања су показали да могућност коришћења неког

лексема утиче на успех у његовом меморисању. Овај критеријум је могуће задовољити претходном анализом потреба ученика.

У почетној настави лексике страног језика неопходно је одредити тренутак у којем ће се ученицима пружити целокупна деривациона слика једне лексеме. Кандидаткиња долази до закључка да је такав приступ могућ на нивоу А2, али искључиво са фреквентним речима. Тако се од најнижих нивоа позитивно утиче на развој усмене продукције и аутономије – ученик се подстиче да размишља о правилима творбе речи.

Резултати експеримента који упућују на боље познавање синонимног аспекта лексема у експерименталној групи довели су до закључка да тај сегмент продубљивања знања о лексемама не треба да има предност у односу на учење и усвајање антонима. Кандидаткиња закључује да такав резултат заслужује даљу анализу која би укључила и истраживања која се тичу процеса усвајања страног језика са становишта психолингвистике и описивања функционисања менталног лексикона, те продубљивања знања о функционалности лексема.

Судећи према добијеним резултатима, активности којима се студентима скреће пажња на постојање лексичких колокација имају позитиван ефекат без обзира на ниво познавања лексике. Расте свест о лексичком окружењу појединачних јединица, о потенцијалу и ограничењима лексичког колоцирања. Током навикавања на устаљене лексичке комбинације код студената се повећава број усвојених лексема, изоштрава се смисао за употребу једних а не других лексичких јединица уз одређене нуклеусе, продукција постаје једноставнија и бржа, а језички израз природнији.

На основу истраживања потврђена је хипотеза да наставне инструкције и активности треба уводити постепено. У овако конципираној настави лексике неопходно је обезбедити консолидовање претходних знања ученика пре него што се инпут обогати додатном количином нових информација.

Сумирајући закључке истраживања уочавамо да је кандидаткиња у проучавању лексичког система успоставила везу између досадашњих теоријских достигнућа и могућности проналажења нових метода, дидактичких поступака и модела, као и организовања практичних реализација за његово учење, усвајање и правилну употребу.

VII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња Јелена Дрљевић својим докторским радом НАСТАВА ЛЕКСИКЕ И РАЗВОЈ ЛЕКСИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ У ПОЧЕТНОЈ НАСТАВИ ИТАЛИЈАНСКОГ ЈЕЗИКА НА АКАДЕМСКИМ СТУДИЈАМА.обрадила је значајну тему која до сада није била истраживана у изучавању наставе страних језика у Србији.

Резултати истраживања заснованог на анализи примене оригиналног дидактичког поступка у настави лексике на почетном нивоу у академском контексту потврђују да је неопходно суочити се са сложеношћу, отвореношћу и честом непрегледношћу лексичког језичког новоа, као и са уверењем да се могу успоставити правилности и оформити процедуре које ће допринети слободи, креативности и успешности у настави лексике.

VIII ПРЕДЛОГ

Похваљујући истрајан и приљежан рад, оригиналност и иновативност које је кандидаткиња применила у новом дидактичком поступку у учењу лексике који је осмислила на основу теоријских сазнања и искуства у настави италијанског као страног у академској средини, уверени да ће достигнућа и резултати рада бити чврст ослонац у даљем истраживању почетне наставе италијанског језика, а посебно наставе лексике, са задовољством предлажемо Већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рукопис под насловом

НАСТАВА ЛЕКСИКЕ И РАЗВОЈ ЛЕКСИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ У ПОЧЕТНОЈ НАСТАВИ ИТАЛИЈАНСКОГ ЈЕЗИКА НА АКАДЕМСКИМ СТУДИЈАМА

прихвати као докторски рад који испуњава све услове предвиђене законом, а кандидаткињу Јелену Дрљевић позове на усмену одбрану.

У Београду, 11. јуна 2014.

Др ЈулијанаВучо, редовна професорка, Универзитету Београду
Филолошки факултет

Др Мила Самарџић, редовна професорка, Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Др Данијела Ђоровић, доценткиња, Универзитет у Београду
Филозофски факултет